

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д.н. Стоил Мавродиев, Югозападен университет „Неофит Рилски“,
Благоевград**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: Тодор Борисов Тодоров

Тема: „Възrastови различия в ценностната система и рисковото поведение при
служители в сферата на сигурността“.

Научен ръководител: доц. д-р Русанка Манчева

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от докторант Тодор Тодоров комплект, включващ материали на хартиен носител, е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ, съдържа всички необходими документи, в т.ч. автореферат и публикации по темата. На база, на което считам процедурата за законосъобразна.

2. Актуалност и обща оценка на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд се характеризира с актуалност и иновативност. Двете основни цели на изследването се отнасят до проследяване на възрастните различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността и проследяване на връзката между ценностите и рисковото поведение при тези служители.

Дисертацията е с общ обем от 176 страници, оформена в класическа структура, състояща се от увод, три логически свързани глави, изводи, приносни моменти на научното изследване и приложения. Достигнатите емпирични резултати са илюстрирани в 42 таблици. Библиографският апарат на работата включва общо 212 научни източника, от които 28 са на кирилица и 184 на латиница. В края на дисертационния труд са представени 6 приложения. Трудът е подкрепен с теоретичен анализ, представен в първата глава и с

дизайн на емпирично психологическо изследване, представен във втора и трета глави. Дисертацията се отличава с балансирана структура и последователност и може да се категоризира като теоретико-приложна.

В първата глава Тодор Тодоров се спира върху водещи теоретични възгледи за ценностите, част, от които са на Рокич, Шварц, Олпорд, Ингълхарт, Хофстеде. Адекватно са описани функциите и връзките на ценностите с други психични феномени като нагласите, убежденията, чертите на характера, поведението. В контекста на дисертационния труд, акцент е поставен върху изследвания в областта на възрастовите различия, като е представен български и международен принос.

Във втората част от глава първа, авторът разгръща своя теоретичен обзор с преглед на проблема за рисковото поведение. Ясно се представя същността на рисковото поведение и неговите биологични, психологични и социални фактори. Обръща се внимание и на неговите функции. Аналогично и в тази част от дисертационния труд са представени възрастовите аспекти на рисковото поведение, през перспективата на проведени изследвания в областта.

Авторът проследява връзката между ценностите и рисковото поведение, като представя редица проведени изследвания. Разгледани са изследвания, отнасящи се до връзките между ценностите и някои видове рисково поведение като неетично поведение на работното място самоотчитано антисоциално поведение, хазартното поведение, междуличностно насилствено поведение и други.

Първа глава авторът завършва с теоретико-приложно съдържание, касаещо употребата на полиграфския метод за установяване на реализирани рискови поведения в миналото. Тук авторът демонстрира задълбочените си практически познания в областта на психофизиологичните изследвания с полиграф.

В Глава втора компетентно и изчерпателно се представя организацията на емпиричното изследване. Целите са ясно дефинирани и обвързани с теоретичния анализ на глава първа. Хипотезите са прецизно формулирани. Процедурата, по която е реализирано изследването е описана детайлно и е показател за обема на осъществената изследователска дейност.

Извадката от изследвани лица включва 205 души. За целите на изследването е използван комплициран методически инструментариум, включващ демографска анкета,

Въпросник за клинична оценка на личността – PAI plus, Въпросник за диагностициране на рисково поведение, Въпросник на Шварц за ценностни категории и ценностни дименсии на индивидуално и културално ниво, въпросник за здравословно състояние, информирано съгласие, полиграфска апаратура (10-канален полиграф, модел LX6, произведен от Lafayette Instrument, САЩ) и полиграфски тестови формат за провеждане на скринингови изследвания с кандидати за работа. Докторантът е съобразил етичните принципи, придружаващи психологичното и полиграфско изследване

Статистическата обработка на данните от проведеното изследване е реализирана посредством програмата за статистическа обработка IBM SPSS Statistics 23 като са използвани описателна статистика, U-критерий на Ман-Уитни, X^2 – анализ, непараметричен тест Kruskal–Wallis и корелационен анализ на Пийрсън.

Глава трета е със заглавие „**Обработка, анализ и интерпретация на получените резултати**” и представя резултатите от проведеното изследване. Тук се констатират уменията на Тодор Тодоров да интерпретира чрез качествен анализ емпирично получените данни. Тяхното осмисляне е подкрепено чрез адекватни на самото изследване таблици. Представен е и качествен анализ от проведено полиграфско изследване, което показва практико-приложните познания на докторантката, както и възможностите ѝ за експертната оценка.

Изведените изводи са разделени в три групи и са релевантни на целите на изследването и отговарят на описаните резултати.

3. Приноси и значимост на разработката

След запознаване с дисертационния труд на Тодор Тодоров считам, за съществени следните приноси:

В научно-теоретичен аспект:

1. За първи път в Република България е направено комплексно изследване сред служители в сферата на сигурността на ценностните им категории и дименсии (на индивидуално и културно равнище) и различни аспекти на рисковото им поведение.
2. За първи път в Република България е проведено систематизирано емпирично изследване на служители в сферата на сигурността, включващо полиграф.

3. Установени са възрастови различия в някои аспекти на рисковото поведение сред служителите в сферата на сигурността, което допринася за по-детайлното разбиране на възрастовата динамика на рисковото поведение.
4. Доказано е наличието на възрастови различия в редица ценностни категории и дименсии на индивидуално и културно равнище, което може да се използва при професионалния подбор на кадри, работещи в сферата на сигурността
5. Открити са значими възрастови различия по отношение на лоялността на служителите в сферата на сигурността, касаеща извършването на действия във вреда на работодателя. Установено е, че по-младите изследвани лица са по-склонни да извършват действия във вреда на работодателя. Това подкрепя практиката лоялността да бъде предмет на психологична проверка при подбор и реподбор на кадри в сферата на сигурността.
6. Доказа се наличието на значими връзки между редица ценностни категории и дименсии (на индивидуално и културно равнище) и аспекти на рисковото поведение сред служителите в сферата на сигурността, което може да послужи за разработване на съответстващ психологичен профил на работещите в тази сфера.

В практико-приложен аспект:

1. Потвърдена бе диагностичната сила на полиграфа при проверка на реализирано в миналото рисково и нелоялно поведение.
2. Получените резултати могат да допринесат за по-ефективен подбор на кадри, професионално израстване и реализация сред служителите в сферата на сигурността.
3. Полученият емпиричен материал може да бъде опорна точка за изготвянето на специализирани тренинги и обучения за служителите в сферата на сигурността, насочени към подобряване на тяхната лоялност, интегритет, намаляване на рисковото поведение и усвояване на релевантни за длъжността ценности.

4. Автореферат и публикации по темата

Авторефератът съответства на дисертационната разработка и в синтезиран вид презентира основните моменти от съдържанието на труда. Представените публикации са 6

и са свързани с темата на дисертационния труд. Покриват се необходимите минимални национални изисквания от 30 точки.

В Дисертационния труд не се установяват данни за плагиатство

5. Заключение:

Дисертационният труд на Тодор Тодоров е реализиран на високо научно ниво и притежава оригинални приноси.

Докторантът притежава безспорна експертиза и отлична психологична подготовка. Същият демонстрира високи изследователски компетентности.

Предвид гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка и ще гласувам **ЗА** присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Тодор Борисов Тодоров** по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология; научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“.

20.07.2024 г.

гр. Благоевград

Изготвил становището:

(доц. д.н. Стоил Мавродиев)

OPINION

by Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D., D.Sc. – South-West University "Neofit Rilski",
Blagoevgrad

of a dissertation for awarding the educational and scientific degree "doctor"

by field of higher education 3. Social, economic and legal sciences

professional direction 3.2. Psychology

doctoral program "Pedagogical and Age Psychology"

Author: Todor Borisov Todorov

Topic: **"AGE DIFFERENCES IN THE VALUE SYSTEM AND RISK BEHAVIOR
AMONG SECURITY EMPLOYEES"**.

Research supervisor: Assoc. Prof. Rusanka Mancheva, Ph.D. – SWU "Neofit Rilski"

1. General presentation of the procedure and the doctoral student

The set presented by doctoral student Todor Todorov, including materials on paper, is in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Rules for its Application and the internal rules for the development of the academic staff at SWU, contains all the necessary documents, including abstract and publications on the subject. On the basis of which I consider the procedure to be lawful.

2. Actuality and general assessment of the dissertation work

The topic of the dissertation is characterized by relevance and innovation. The two main objectives of the study relate to tracking age differences in the value system and risk-taking behavior of employees in the field of security and tracking the relationship between values and risk-taking behavior in these employees.

The dissertation has a total volume of 176 pages, formed in a classical structure, consisting of an introduction, three logically connected chapters, conclusions, contributing points of the scientific research and applications. The empirical results achieved are illustrated in 42 tables. The bibliographic apparatus of the work includes a total of 212 scientific sources, of which 28 are in Cyrillic and 184 in Latin. At the end of the thesis, 6 appendices are presented. The paper is

supported by a theoretical analysis presented in the first chapter and an empirical psychological research design presented in the second and third chapters. The dissertation is distinguished by a balanced structure and sequence and can be categorized as theoretical-applied.

In the first chapter, Todor Todorov dwells on leading theoretical views on values, some of which are those of Rokić, Schwartz, Allport, Inglehart, Hofstede. The functions and connections of values with other mental phenomena such as attitudes, beliefs, character traits, behavior are adequately described. In the context of the dissertation work, emphasis is placed on research in the field of age differences, and Bulgarian and international contributions are presented.

In the second part of chapter one, the author develops his theoretical overview with an overview of the problem of risky behavior. The essence of risky behavior and its biological, psychological and social factors are clearly presented. Attention is also paid to its functions. Similarly, in this part of the dissertation, the age aspects of risky behavior are presented, through the perspective of research conducted in the field.

The author traces the relationship between values and risky behavior by presenting a number of studies conducted. Research related to the relationships between values and certain types of risky behavior such as unethical behavior at work, self-reported antisocial behavior, gambling behavior, interpersonal violent behavior, and others are reviewed.

In the first chapter, the author ends with theoretical and applied content concerning the use of the polygraph method to establish realized risk behaviors in the past. Here, the author demonstrates his in-depth practical knowledge in the field of psychophysiological polygraph testing.

In Chapter Two, the organization of the empirical research is competently and comprehensively presented. The objectives are clearly defined and linked to the theoretical analysis of chapter one. The hypotheses are precisely formulated. The procedure by which the research was carried out is described in detail and is an indicator of the volume of the research activity carried out.

The sample of subjects included 205 people. For the purposes of the research, a complicated methodological toolkit was used, including a demographic survey, a questionnaire for clinical assessment of personality - PAI plus, a questionnaire for diagnosing risky behavior, a Schwartz questionnaire for value categories and value dimensions at the individual and cultural level, a health status questionnaire, informed consent, polygraph apparatus (10-channel polygraph,

model LX6, manufactured by Lafayette Instrument, USA) and polygraph test format for conducting screening studies with job applicants. The doctoral student has complied with the ethical principles accompanying the psychological and polygraph examination

The statistical processing of the data from the research was carried out using the statistical processing program IBM SPSS Statistics 23, using descriptive statistics, Mann-Whitney U-test, X2 analysis, non-parametric Kruskal-Wallis test and Pearson correlation analysis.

Chapter three is entitled "Processing, analysis and interpretation of the obtained results" and presents the results of the conducted research. Here, Todor Todorov's skills to interpret the empirically obtained data through qualitative analysis are ascertained. Their interpretation is supported by tables adequate to the research itself. A qualitative analysis of the conducted polygraph examination is also presented, which shows the practical-applied knowledge of the doctoral student, as well as her possibilities for expert evaluation.

The conclusions drawn are divided into three groups and are relevant to the research objectives and correspond to the described results.

3. Contributions and significance of the development

After familiarizing myself with Todor Todorov's dissertation work, I consider the following contributions to be essential:

In a scientific-theoretical aspect:

1. For the first time in the Republic of Bulgaria, a complex study was conducted among employees in the field of security of their value categories and dimensions (at the individual and cultural level) and various aspects of their risky behavior.
2. For the first time in the Republic of Bulgaria, a systematized empirical study of employees in the field of security, including a polygraph, was conducted.
3. Age differences in some aspects of risk behavior among security personnel were found, which contributes to a more detailed understanding of the age dynamics of risk behavior.

4. The presence of age differences in a number of value categories and dimensions at the individual and cultural level has been proven, which can be used in the professional selection of personnel working in the security field

5. Significant age differences were found in relation to the loyalty of employees in the field of security, regarding the performance of actions to the detriment of the employer. It was established that the younger persons surveyed were more likely to commit acts to the detriment of the employer. This supports the practice of making loyalty the subject of psychological testing in the selection and re-selection of security personnel.

6. The presence of significant relationships between a number of value categories and dimensions (at the individual and cultural level) and aspects of risk behavior among employees in the field of security has been proven, which can serve to develop a corresponding psychological profile of those working in this field.

In a practical-applied aspect:

1. The diagnostic power of the polygraph was confirmed when checking past risky and disloyal behavior.

2. The obtained results can contribute to more effective personnel selection, professional growth and realization among employees in the field of security.

3. The obtained empirical material can be a reference point for the preparation of specialized trainings and educations for employees in the field of security, aimed at improving their loyalty, integrity, reducing risky behavior and acquiring job-relevant values.

4. Abstract and publications on the subject

The abstract corresponds to the dissertation work and in a synthesized form presents the main moments of the content of the work. The presented publications are 6 and are related to the topic of the dissertation work. The required minimum national requirements of 30 points are met.

No plagiarism data was found in the Dissertation work

5. Conclusion:

The dissertation work of Todor Todorov was realized at a high scientific level and has original contributions.

The doctoral student has indisputable expertise and excellent psychological training. He demonstrates high research competences.

Given the above, I confidently give my positive assessment and will vote FOR awarding the educational and scientific degree "doctor" to Todor Borisov Todorov in the field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences, professional direction 3.2. Psychology; scientific specialty "Pedagogical and age psychology".

20.07.2024

Prepared the opinion:

Blagoevgrad

(Assoc. Prof. Stoil Mavrodiev, Ph.D., D.Sc.)